

50è aniversari de l'Himne a les Nacions Unides

PAU CASALS A L'ONU | Monogràfic

50 anys de Pau Cas

// EFEMÈRIDE Mig segle d'un concert i un parlament històric al voltant de la pau i Catalunya

Josep M. Figueres
Sant Cugat del Vallès

Era un 24 d'octubre, com aquest diumenge, que Pau Casals s'adreçava al món en un missatge de germanor. El nostre músic coneixia de feia temps les Nacions Unides. El 1958 Dag Hammarskjöld, secretari general, el convidà a fer un concert arran del desè aniversari de l'aprovació dels Drets de l'Home. Cinc anys després el gran oratori per la Pau, *El Pessebre*, estrenat a les terres acollidores de l'exili català a Mèxic, ressonà a l'ONU. Després d'aquest 1963 fou el 1971 quan era àmplia la consciència general sobre la necessitat de la pau, el desarmament i l'estabilitat política després de la terrible crisi dels míssils a Cuba del 1962. Vegem la situació general del context polític d'aquestes dècades, en què es forja la consciència de la pau en Casals i la seva vinculació amb aquesta organització internacional.

Un món a les portes de la guerra

La carrera d'armaments, en una estratègia perversa de dissuasió, comportava una profunda inestabilitat. Kurt Waldheim, tant vinculat a les Nacions Unides, a les seves memòries¹ escriu: "La característica més important de la carrera per les armes és el fet que trenca la seguretat estatal, regional i internacional. Involucra el risc constant de la guerra amb participació de les potències més grans, inclosa la guerra nuclear, i va acompanyada d'una sèrie interminable de guerres a nivells menors. És una barrera cada cop més gran pel desenvolupament d'una atmosfera on pugui minimitzar-se el paper de la força en les relacions internacionals.

El perill nuclear era real des del moment en què es visibilitzen les diferències entre Estats Units i l'URSS, al final de la gran aliança, el 1945 amb la rendició d'Alemanya. I a la primavera del 1946, quan les relacions es deterioren i Churchill parla públicament del teló d'acer com a expressió d'una política en la qual apareixeran dues posicions: l'anomenat món lliure, encarnat en el discurs de Truman al Congrés dels Estats Units el març del 1947, i el bloc soviètic, encarnat per l'URSS de Stalin, que el juny del 1945 signa la carta de l'ONU a San Francisco però vol que hi hagi totes les repúbliques soviètiques. La divisió era un fet i les conseqüències de la pola-

rització, de la ruptura, seran moltes. Europa Occidental i Estats Units -pla Marshall- es vincularan més, mentre que Europa Oriental s'organitzarà a l'entorn de l'URSS. El cop de Praga del 1948 marca un punt d'inflexió, quan el govern comunista s'aproxima a l'URSS i n'esdevé país satèl·lit. Després de la crisi de Berlín del 1958-1959 tenen lloc conferències a Ginebra, (1959) i a París (1960), i entrevistes com la de Kennedy i Krushev a Viena (1960). Tanmateix, la situació no s'arranja, i s'arribarà a l'enfrontament verbal i amb una escalada prebèl·lica, després de l'acusació russa, als antics aliats, l'agost del 1961, de preparar un conflicte mundial. Aquell mes s'aixeca el mur de Berlín i U Thant, secretari general de l'ONU, és impotent per establir un nou clima.

La tardor de l'any següent, 1962, esclata virulentament amb els míssils a Cuba i la fermesa nord-americana s'estableix una treva en la guerra freda. Els anys següents la tensió passarà d'Europa a Àsia, mentre el rearmament ha arribat a tal magnitud que cinc potències tenen bombes atòmiques i acumulen arsenal -EUA, URSS, Xina, Regne Unit i França- i es provoca una nova estratègia: per evitar el combat cal disposar de més armament nuclear que el potencial enemic, i això ha de dissuadir-lo de fer la guerra. El món occidental s'ha estructurat en organitzacions militars oposades -Pacte de Varsòvia i OTAN-, mentre que al món oriental la Xina es converteix en suport dels països comunistes veïns i els EUA organitza la SEATO per posar sota el seu paraigua els països no comunistes. Mentrestant, s'organitzen les institucions internacionals, entre les quals destaquen les Nacions Unides, a partir de la trobada de l'abril

Pau Casals, U Thant, Joan Alavedra i Marta Montañez a la seu de les Nacions Unides a Nova York, el 1971 | FUNDACIÓ PAU CASALS

del 1946, després de diverses conferències anteriors. Immediatament després de la fundació, el mateix any, hom contempla com l'ens es revela impotent per resoldre eficientment els conflictes i esdevé una decepció per a la mateixa creació. El poder de veto del Consell de Seguretat, on figuren els grans, no pot assolir un nivell d'eficàcia davant els conflictes o bé la visió pusillànime. Un exemple proper: quan Polònia demana sancions greus contra la dictadura espanyola del règim de Franco les Nacions Unides només plantegen recomanacions de no establir relacions diplomàtiques. Les aixecarà el 1950 i el 1955 Espanya serà admesa. Al darrere hi havia la política nord-americana -inversions, bases, geopolítica- i, en els grans conflictes internacionals del moment, Israel, guerra

La reivindicació de Catalunya per part de Pau Casals va ser present al món malgrat la censura d'Espanya

Medalla de la Pau de les Nacions Unides atorgada a Pau Casals | FUNDACIÓ PAU CASALS

1. WALDHEIM, Kurt: *Un métier unique au monde*, París, Éditions Stok, 1977. Hi ha ed. en angl. i en esp. s'ha traduït com *El desafío de la paz*, (Mèxic, FCE, 1981)

als a les Nacions Unides

//UTHANT “Don Pablo, has dedicat tota la vida a la veritat, a la bellesa i la pau”

de Corea i el conflicte del Congo belga. L'organització mostra la seva impotència. Tanmateix creix la seva importància simbòlica. Més estats s'hi van vinculant i malgrat el veto en l'acció política –i militar d'aplicació–, les cinc grans noves organitzacions a l'empara internacional augmenten el prestigi de l'acció solidària comuna per la cultura (Unesco), per la infància (Unicef), per l'alimentació (FAO), etc. i palesen com es poden crear les bases de transformació.

Tanmateix, malgrat els esforços per la cultura de la pau que sintetitzem en l'extensa i valuosa aportació de Johan Galtung, el noruec que dedica la vida a estudiar i promoure el coneixement sobre la pau², tal com remarquen, Agnes Heller i Ferenc Feher³, l'estratègia de la dissuasió és complexa i gira a l'entorn de preguntes perverses: Pot usar-se la força de dissuasió? Fins on hem de preparar-nos? La represàlia en defensa pròpia després d'un atac, fins a quin límit cal usar-la? On queda la guerra preventiva? La guerra nuclear limitada quina significació moral té? Davant el cúmul d'incerteses –i, sobretot, la manca de seguretat–, arreu del món s'estableix una opció pacifista i antinuclear davant els moments de perill mundial que hem vist –Corea, Berlín, Cuba, Vietnam– i que argumenta que les armes nuclears són un perill incontrolable. Els mitjans de comunicació de masses, especialment el cinema, popularitzen el temor i augmenten els països que aspiren a la neutralitat plena –Suècia, Àustria, Suïssa...– i si bé hi ha una por davant la incertesa del nomenat holocaust nuclear per aquests autors, la consciència del moviment anti-

bel·licista augmenta davant la por a l'apocalipsi que no es podria controlar. La por a una arma terrorífica. Basta llegir les cròniques dels supervivents d'Hiroshima té el contrapunt en la teorització com a recurs parapolític com exposa el professor Daniel Colard especialista⁴ en relacions internacionals. La destrucció del comunisme va comportar la menysvaloració del perill, però la segona meitat del segle XX visqué tenallada per aquesta amenaça i les elits intel·lectuals lliures van donar la seva posició contrària al bel·licisme. Posteriorment han estat les multituds⁵, a partir de l'oposició a la guerra del Vietnam a la dècada dels seixanta.

En aquest context Casals mantindrà un combat per la pau que ja hem explicat en altres bandes. Fou molt llarg i fructífer i arribà a l'èxit amb el seu silenci amb una obra culminant El Pessebre i una projecció internacional com pocs catalans han arribat a assolir.

El Parlament de 1971 i la Medalla de la Pau

El 1971 Casals tindrà una trajectòria internacional molt consolidada i no només en la música, on era reconegut internacionalment en la triple faceta extraordinària de compositor, d'interpret i de director (a més, en totes tres excel·lents), sinó també en la consciència cívica del món al qual facilità el salt –amb altres personalitats mundials com Albert Schweitzer, Bertrand Russell o Albert Einstein– a la influència ciutadana vers els totpoderosos estats. El 1971 tornarà a ser convidat. Les Nacions Unides no tenien un himne i el secretari general U Thant, al marge de l'Assemblea General de l'ONU, va encarregar a Pau Casals que posés

“
Soc català.
Catalunya és avui
una província
d'Espanya. Però
què ha estat
Catalunya?
Catalunya ha
estat la nació més
gran del món”

PAU CASALS

música a la Carta de les Nacions. Així doncs i davant la dificultat del text, el 1970, Casals va posar finalment música a un himne escrit en honor de les Nacions Unides pel poeta anglès W. H. Auden. El 1971, aquest himne es va tocar el Dia de les Nacions Unides a la seu de l'organització. Els mots del músic del Vendrell palesen la seva emoció quan U Thant li va lliurar la Medalla de la Pau. El parlament de Casals en agraïment a aquesta distinció i la seva posterior interpretació d'*El cant dels ocells* són un dels documents més emblemàtics de la contemporània història de Catalunya, atès

que ultrapassa el reconeixement a una trajectòria per la pau, la justícia i la llibertat per ser també història contemporània de les Nacions Unides i del nostre món. U Thant li va dir: “Vós heu consagrat la vida a la veritat, a la bellesa i a la pau. Com a home i com a artista personifiqueu els ideals simbolitzats per la Medalla de la Pau de les Nacions Unides. Us l'ofereixo amb el més profund respecte i admiració”. En el breu parlament⁶, Casals cita sis vegades Catalunya, però només una Espanya, i encara per constatar la seva negativitat. Aquest parlament va ser,

Estrena de l'himne a les Nacions Unides el 24 d'octubre del 1971 | FUNDACIÓ PAU CASALS

2. Disposem d'una recopilació dels seus treballs amb el títol *Sobre la paz* (Barcelona, Editorial Fontamara, 1985).

3. HELLER; Agnes i FEHER, Ferenc: *Doomsday or deterrence? On the Anti-nuclear issue*, ed. esp. amb el títol *Sobre el pacifismo*, Madrid., Pablo Iglesias, 1985.

4. COLARD, Daniel: «La Paix par la dissuasion nucléaire: la "Pax atomica"» al seu estudi *Les relations internationales de 1945 à nos jours*, Paris, Masson, 1991.

5. RUIZ JIMÉNEZ, José Àngel: «Sociedad civil e iniciativas de paz en la post-guerra fría» a *Reptes per la pau al segle XXI*, Universitat Internacional de la Pau, Sant Cugat del Vallès, 2005, p. 33-52.

6. Seguim la versió del seu germà Enric a *Pau Casals*, Barcelona, Pòrtic 1979.

50è aniversari de l'Himne a les Nacions Unides

PAU CASALS A L'ONU | Monogràfic

1. U Thant i Pau Casals, el 1971 a les Nacions Unides. 2. Imatge del concert de fa 50 anys. | FUNDACIÓ PAU CASALS

segons Francesc Roca⁷, molt important: "Les paraules –i els gestos– que Casals adreçà a l'ONU aquesta tercera vegada, pensades en català i dites en anglès, han estat publicades, reproduïdes, i retraduïdes, moltíssimes vegades, fent servir tota mena de suports: des del paper fins a la digitalització de la memòria electrònica, passant pel cel·luloide i les videocassetes. Eren una breu, simple i expressiva presentació del que el món necessitava, la pau, i de l'aportació que el seu país podia seguir fent al món: la democràcia i l'organització de la lluita per la pau.

Efectivament, fou la punta de l'iceberg de l'exili català i la presència catalana al món, en la qual es pot incloure des de l'assaig *L'esperit de Catalunya*, de Josep Trueta, fins les diverses aportacions de metges, mestres, etc., a més dels tan sovint citats escriptors, artistes i polítics. Alavendra conclou amb una lacònica frase, després de reproduir-lo: "Casals té 95 anys".

"Aquest és l'honor més gran que he rebut a la meua vida. La pau ha estat sempre la

meua preocupació més gran. Ja en la meua infantesa vaig aprendre a estimar-la. La meua mare –una dona excepcional, genial–, quan jo encara era noi ja em parlava de la pau, perquè en aquells temps també hi havia moltes guerres. A més, jo soc català. Catalunya avui són unes províncies d'Espanya, però que ha estat Catalunya? Catalunya ha estat la nació més gran del món. Us explicaré per què. Catalunya va tenir el primer Parlament, molt abans que Anglaterra. Catalunya va tenir les primeres Nacions Unides. En aquell temps –el segle XI– totes les autoritats de Catalunya es van reunir a Toluges –avui França però aleshores Catalunya– per parlar de pau, perquè els catalans d'aquell temps ja estaven contra, contra la guerra. Pau en el món i contra, contra, contra la guerra, la inhumanitat de les guerres. És per això que em sento tan i tan feliç de ser aquí amb tots vostès. Per això les Nacions Unides, que es dediquen únicament a l'ideal de pau, estan en el meu cor, i tot allò referent a la pau va directament al meu cor. (Fa

una pausa i agafa el violoncel) Fa molts anys que no toco el violoncel en públic, però crec que he de fer-ho en aquesta ocasió. Vaig a tocar una melodia del folklore català titulada *El cant dels ocells*. Els ocells, quan són al cel, van cantant per l'espai: «Peace!, Peace! Peace!» (Pau!, Pau!, Pau!). I és una melodia que Bach i Beethoven i tots els grans haurien admirat i estimat. I, a més, neix de l'ànima del meu poble, Catalunya".

L'acte fou espectacular. Auden havia escrit una oda en tres dies i Casals va passar tot l'estiu del 1971 transformant el document en l'Himne a les Nacions Unides. Tenia una edat i s'hi va passar temps, l'encàrrec era de gran relleu. Casals va dirigir la seva pròpia Orquestra Festival Casals. El biògraf Baldock destaca una entrevista de Sylvia Fuhrman que palesa que la Simfònica Nacional de Mèxic que havia de ser l'orquestra de l'esdeveniment finalment no hi va poder anar. El cor de l'Escola de Música de Manhattan no el va plaure.

Un testimoni, Henry

Raymond, escriu al *New York Times* que Casals, des de la seva butaca parlava, mormolava, cantava amb neguit i nervi. Casals va fer venir el mateix dia la soprano porto-riquenya Olga Iglesias, que va arribar en avió a les set del matí. La va posar estratègicament al costat de la Marta. Rere la interpretació digué: "Avui tinc de tocar" i ho va fer trencat un llarg silenci d'interpretar en públic. Va dir unes paraules que han esdevingut cèlebres sobre els ocells que al cel canten pau, pau, pau i la música és la que havien volgut i estimat Bach, Beethoven i tots els grans. I que és l'ànima del seu país, Catalunya. Tot un goig de recordar un moment estel·lar de la història de Catalunya, de la música al món i de la fraternitat universal.

Casals serà militant de la pau i en la dècada dels anys cinquanta (exactament, el 1958) hi ha la proposta perquè pugui ser candidat al premi Nobel de la Pau. La revista *Catalunya*, de Buenos Aires, de l'indòmit Hipòlit Nadal i Mallol, juga un paper molt

actiu i escriu a propòsit de les raons que té Casals per rebre el guardó: "El missatge de Pau Casals, profundament humà, profundament moral, ha estat el més gran dels missatges de pau de la nostra època. Casals no té paral·lel en aquest sentit. Si els mèrits dels altres premis Nobel de la Pau anteriors són grans, els mèrits del mestre català encara ho són més. No és comparable l'auto-sacrifici, el silenci de l'arc de Pau Casals. (...) Com digué el rector de l'Académie de París en l'homenatge a Pau Casals a la Sorbonne, Pau Casals no és solament el més gran dels músics dels nostres temps, sinó també l'home que ha reunit les més altes virtuts cíviques. Aquestes virtuts, expressades en la seva silenciosa protesta; en el seu missatge de fraternitat; en la forma pacífica amb què combat el triomf d'unes armes, constitueixen el més emotiu dels missatges de pau". Casals sempre, tot i els anys, estarà amb el motor en marxa. Aporta una millora de la consciència humana pels valors nobles i cal estar-ne reconegut.

7. ROCA, Francesc: «Pau Casals a l'ONU» dins *Grans moments de la història de Catalunya*, Barcelona, Base, 2006, p. 153-162. La revista *Ressorgiment* (Buenos Aires) afirma que veuen Casals per televisió i que ho feu, tot i els noranta-cinc anys, amb seguretat i aplom.

8. EDITORIAL. «Premi Nobel de la Pau 1957», *Catalunya*, 40 (Buenos Aires, abril 1957).